

مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی
سال دوم، شماره اول، (پیاپی ۵) تابستان ۱۳۹۱
تاریخ وصول: ۱۳۹۱/۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۴/۵
صص: ۱۴۰-۱۲۱

تحلیلی بر نگرش جامعه میزبان به اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو

احمد تقدیسی*^۱، مسعود تقوایی^۲، سیامک پیری^۳

۱- استادیار دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه اصفهان

۲- استاد دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه اصفهان

۳- کارشناس ارشد جغرافیای شهری

چکیده

آدمی از دیر باز میل به کوچ کردن و از جایی به جایی رفتن داشته و دارد، از این مقوله تحت عنوان توریسم یا گردشگری نام برده شده است. توریسم که واژه‌ای فرانسوی است، صنعتی است در خدمت توریست‌ها به عنوان افرادی که برای انجام امور گوناگون برای مدتی از خانه و سرزمین خود دور شده و در جای دیگری می‌مانند، اطلاق می‌شود. هم اکنون بسیاری از کشورهای جهان، گردشگری را بهترین راه برای اعتلای فرهنگ، ایجاد تفاهم بین المللی و دست یابی به درآمدهای سرشار اقتصادی می‌دانند و به همین علت مورد توجه خاص کشورها قرار می‌گیرد. ویژگی‌های اقلیمی، جغرافیایی و توپوگرافی، شرایط کم نظیر اکولوژی، پوشش مرتعی و جنگلی، منابع آب زیاد، مناطق سرسبز، حیات وحش از جاذبه‌های قوی توریستی و گردشگری شهرستان دالاهو محسوب می‌شود که با وجود توانها و پتانسیل‌های گردشگری فراوان می‌تواند گزینه مناسبی جهت رسیدن به توسعه منطقه باشد. در این تحقیق تلاش شده است به شناخت اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری در سطح شهرستان از دیدگاه ساکنان و مسئولین مورد ارزیابی و تحلیل قرار گیرد. روش تحقیق در این نوع پژوهش از نوع تحلیلی، توصیفی و پیمایشی است که متناسب بانوع داده‌ها، آزمون‌های آماری ناپارامتری برای تحلیل داده‌ها به کار گرفته شده است. نتایج تحقیق

نشان می‌دهد که از دیدگاه ساکنان و مسولین، گردشگری تاثیر مثبتی نظیر افزایش آگاهی‌های عمومی و بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی مردم و اثرات منفی نظیر تغییر در آداب و سنن محلی و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی- فرهنگی موجب شده است.

واژه‌های کلیدی: اثرات اجتماعی، فرهنگی، گردشگری، شهرستان دالاهو

۱- مقدمه

صنعت گردشگری به عنوان صنعتی نوپا به ویژه در سالهای اخیر تأثیرات عمیقی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر کشورهای جهان داشته است. امروزه بحث پایداری نیز به مقوله گردشگری راه پیدا کرده است و همه جا صحبت از گردشگری پایدار می‌شود، البته با توجه به تحولات دهه اخیر در زمینه افزایش تعداد گردشگران این بحث چندان هم بی‌ربط نیست. گردشگری امروزه در اشکال مختلف خود بیشتر مناطق به ویژه شهرها و روستاهای گردشگر پذیر را تحت تأثیر مستقیم خود قرار داده است. گردشگری و توریسم در زمینه توسعه پایدار از بعد فرهنگی و اجتماعی سبب تعامل فرهنگی با دنیای خارج، بین‌المللی شدن فرهنگ بومی، بهبود نظامهای آموزشی و بهداشتی و... خواهد شد. ارتقاء بخش خدمات و اشتغال زایی در بخش گردشگری علاوه بر ایجاد فرصتهای سرمایه گذاری در ابعاد مختلف بخشی از پایداری اجتماعی را به عنوان نوعی از گذران اوقات فراغت به همراه دارد. گردشگری با همه تأثیرات مفید خود در حیطه‌های اجتماعی- فرهنگی، دارای تأثیرات مخربی نیز بوده است. کشور ایران نیز به عنوان یکی از کشورهای برتر در زمینه داشتن جاذبه‌های گردشگری از این تأثیرات بی‌نصیب نبوده است.

۱-۱- بیان مسئله

رشد شهرنشینی در جهان و ایران، افزایش شهرهای بزرگ و پرجمعیت و شهرک‌های صنعتی باعث به دور افتادن انسان از طبیعت شده است، چنین پدیده‌ای به همراه کاهش سطح منابع طبیعی جهان، شهرها را به منزله زندانی برای عزلت‌گزینی فراروی انسان معاصر نهاده است، بنابراین دلایل، انسان روز به روز عطش بیشتری برای دیدار مناطق طبیعی جهان پیدا می‌کند (مخدوم، ۱۳۷۲: ۶). یکی از این راهبردهایی که اخیراً مورد توجه کشورهای جهان قرار گرفته و نتایج مثبتی به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری است امروزه توریسم بویژه توریسم داخلی جایگاه خاصی در اقتصاد کشورها داشته و نقش فعال و مؤثری در ارتقاء ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها بخصوص در کشورهای رو به توسعه بازی می‌کند. بطوریکه حجم مبادلات بین‌المللی گویای آن است که این صنعت در جهان بیش از ۲۰٪ کل مبادلات بین‌المللی باجریان توریسم داخلی آغاز می‌گردد و در بعضی از کشورها، درآمدهای ارزی ناشی از این صنعت یکی از منابع عمده در جهت تقویت اقتصاد ملی و توسعه روز افزون آنها محسوب می‌شود (راجی، ۱۳۷۹: ۷).

ایران گهواره یکی از غنی‌ترین تمدن‌ها در تاریخ است که جاذبه‌های باستان‌شناختی، تاریخی و فرهنگی زیادی را برای توریستها عرضه داشته است. آثار به

اجتماعی- فرهنگی منطقه به ارائه راهکارها و پیشنهاداتی برای بهبود این صنعت در محدوده مورد مطالعه پرداخته شود.

۱-۲- اهداف تحقیق

بدون شک، صنعت گردشگری در کشور ما علاوه بر اشتغال، تولید و درآمد، تقویت همکاری و مشارکت مردم و حفظ و احیاء منابع طبیعی و آثار باستانی را نیز به دنبال خواهد داشت با توجه به اینکه شهرستان دالاهو از یک سو از قابلیت‌های گردشگری بالایی در زمینه‌های مختلف برخوردار است و از سوی دیگر سالانه پذیرای گردشگران بیشماری از نقاط مختلف کشور می باشد، هدف عمده این تحقیق بر این استوار است که گردشگری به عنوان یک عامل موثر در توسعه منطقه به اثرات مثبت و منفی گردشگری در بعد اجتماعی- فرهنگی می پردازد.

لذا در این تحقیق مهمترین اهداف علمی- نظری این پژوهش شناخت پیامدهای اجتماعی- فرهنگی ناشی از گردشگری و تأثیرگذاری آنها بر پایداری توسعه در ناحیه بعنوان بازخورد سیستم توسعه پایدار ناحیه ای و شناخت و بررسی میزان و نوع رابطه موجود بین گردشگری به عنوان یک فعالیت اقتصادی اجتماعی و توسعه پایدار در شهرستان می باشد.

۱-۳- فرضیه

فرضیه یک تصور، گمان یا حدسی آگاهانه درباره نتایج احتمالی یک پژوهش است. فرضیه یک راه حل فرضی و یا نظریه ای است که باید ثابت شود و جوابی معقول برای پژوهش ارائه کند. در اصل

جا مانده از هخامنشیان، ساسانیان و فرهنگ اسلامی، موزه‌ها زیبا، هنرهای سنتی و مردم باور، مناظر و چشم اندازهای دیدنی، استراحتگاههای کوهستانی و ساحلی، شکار و صیادی از مهمترین این جاذبه‌ها می باشند (Chakrabirty, 305: 2007). ایران از نظر جاذبه‌های گردشگری یکی از ده کشور اول جهان و از لحاظ آثار باستانی یکی از پنج سرزمین نخست جهان به جهت جاذبه‌های اکوتوریسم و تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری است و جزء سه کشور اول جهان از نظر تنوع صنایع دستی می باشد (زنگی آبادی، ۱۳۸۵: ۱۳) و این در حالی است که تنها ۰/۵ درصد سهم درآمد گردشگری جهان را به خود اختصاص داده و از نظر درآمد جذب گردشگر در قیاس با دیگر کشورهای جهان در رتبه نود قرار دارد (تاج علی، ۱۳۸۵: ۴). وجود عوارض طبیعی متعدد نظیر چشمه‌ها، جنگلها، کوهها، غارها، دره‌های عمیق، راههای پرپیچ و خم، رودبارهای فراوان، مناظر و چشم اندازهای زیبا، تنوع گیاهی و جانوری، منطقه دالاهو در استان کرمانشاه را برای توریسم و مخصوصاً اکوتوریسم در تمام فصول سال به ویژه فصل بهار و تابستان مستعد نموده است. گذشته از این بقایای آثار تاریخی، وجود فرهنگ و آداب و رسوم ویژه، توسعه بزرگراه کربلا و مناطق تجاری ویژه در برخی از نقاط منطقه، وسعت این استعداد را بیشتر کرده و می رود تا در آینده ای نه چندان دور به عنوان قطب مهم گردشگری در غرب کشور مطرح شود. متأسفانه تاکنون به دلایل مختلف از این امکان استفاده نشده است. در این مقاله سعی می شود ضمن معرفی شهرستان، به نقش گردشگری در توسعه

فرضیه و مساله پژوهش با یکدیگر بسیار مرتبط هستند و اساس الگو بررسی‌های پژوهش را تشکیل می‌دهند (سیف نراقی، ۱۳۷۴: ۳۸) عبارت دیگر در تحقیقات علمی «فرض» عبارت است از بیانیه ظنی و حدسی یا یک پیشنهاد آزمایشی و احتمالی درباره چگونگی روابط بین یک یا چند متغیر. با عنایت به آنچه که در قسمت بیان مسئله این کار تحقیقی اشاره گردید، فرضیه زیر مطرح‌اند:

- بنظر می‌رسد گردشگری باعث ایجاد تغییرات اجتماعی- فرهنگی در سطح شهرستان می‌گردد.

تعمیم دهد. در این پژوهش حجم نمونه با توجه به رعایت حداقل نمونه در تحقیق توصیفی زمینه یاب پیمایشی (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۱۳۸) تعداد ۱۵۰ پرسشنامه از مردم منطقه و تعداد ۶۰ پرسشنامه، ۳۰ پرسشنامه از مسئولین مرتبط با زمینه پژوهش در سطح شهرستان و ۳۰ پرسشنامه از مسئولین مرتبط با زمینه پژوهش در سطح استان پر شده است و پس از ورود اطلاعات به SPSS به تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده، پرداخته شده است.

۱-۴-۱- آزمون کای دو (Chi- Square)

جهت بررسی یافته‌های این تحقیق از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. بدین ترتیب که اطلاعات جمع‌آوری شده در جدولهای توزیع فراوانی وارد می‌شود و با استفاده از آمار توصیفی، میانگین انحراف معیار برای کلیه موارد تعیین می‌شود سپس به منظور تعیین ارتباط بین متغیرها از آمار استنباطی کای دو (chi-square) استفاده شده است، که می‌توان در این تحقیق از آزمون کراسکال والیس هم استفاده کرد. بنابراین می‌توان روند تجزیه و تحلیل یافته‌های بدست آمده را با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحت ویندوز و آزمون‌های مختلف بصورت زیر در نظر گرفت:

- استخراج اطلاعات خام با توجه به سئوالات پرسشنامه‌ها

- مقایسه و مقابله با داده‌های اطلاعاتی

- آزمون فرضیه‌های موردنظر

- تهیه جداول و نمودارها برای نمایش و تحلیل

داده

۱-۴-۲- مواد و روش‌ها

روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی، تحلیلی و علی بوده و برای جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی استفاده شده است. از منابع کتابخانه‌ای بیشتر برای مباحث بخش نظری تحقیق بهره گرفته شده است. در بخش مطالعه ناحیه مورد نظر از اسناد و مدارک، نقشه، آمار و گزارشها استفاده شده است. همچنین برای بررسی توانهای گردشگری منطقه و بررسی اثرات مختلف گردشگری (اجتماعی - فرهنگی) مطالعات میدانی تهیه، تنظیم و تکمیل پرسشنامه صورت گرفت. سپس با استخراج و تحلیل یافته‌ها به جواب فرضیه پرداخته شده است. سوالی که در جریان پژوهش مطرح می‌شود این است که محقق چه تعداد از افراد جامعه مورد مطالعه را می‌تواند به عنوان نمونه تعیین کند یا به عبارتی حجم تعداد افراد نمونه چند نفر باید باشد تا محقق بتواند با اطمینان خاطر نتایج حاصل و شاخصهای محاسبه شده را به جامعه مورد مطالعه

به کار می‌رفت (محلاتی، ۱۳۸۰: ۲). در سال ۱۹۳۷ م نیز کمیته ویژه رم جهت بررسی پاره‌ای از مسائل صنعت توریسم تشکیل گردید و در مفهوم توریست تعریفی به این شرح ارائه شد افرادی که در یک دوره ۲۴ ساعته یا بیشتر به یک کشور خارجی سفر توریست خوانده می‌شوند. این کمیته مسافرت‌های زیر را به عنوان حرکت‌های توریستی به شمار آورد:

- افرادی که جهت گذراندن اوقات فراغت، تفریح، دلایل شخصی و یا مسائل بهداشتی به مسافرت می‌روند.

- افرادی که برای شرکت در کنفرانس‌ها مسافرت می‌کنند.

- افرادی که برای انجام کارهای بازرگانی به مسافرت می‌روند.

- افرادی که به یک گردش دریایی می‌روند (رضوانی، ۱۳۷۸: ۸).

۲-۲- توسعه پایدار

عبارت توسعه پایدار در اوایل دهه ۱۹۷۰ در زمان اعلامیه «کوئیک» درباره محیط و توسعه به کار رفت. از آن زمان سازمان‌های بین‌المللی که خواهان دستیابی به محیطی مناسب و مساعد با محیطی سودمند بودند نام خاص و ویژگی آنها در راهبرد توسعه پایدار شکل گرفت. به کار بردن واژه توسعه پایدار بعد از کنفرانس ریودوژانیرو در سال ۱۹۹۲ در محافل علمی فراگیر شد (ضرابی، ۱۳۸۰: ۱۳). شاید بهترین تعریفی که برای توسعه پایدار ارائه شده است، تعریفی باشد که در گزارش براتلند با عنوان «آینده مشترک» ما در سال ۱۹۸۷ ارائه شده است. این

آزمون کای دو «Chi-Square» از انواع آزمونهای ناپارامتری است و برای ارزیابی هم‌قواری متغیرهای اسمی بکار می‌رود این آزمون برای آزمودن دو جمله‌ای در مورد مقدارهای چند جمله‌ای بکار برده می‌شود.

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^x \frac{(O_i - E_i)^2}{E_i}$$

O_i = فراوانیهای مشاهده شده

E_i = فراوانیهای مورد انتظار

- آزمون کای دو بدون توزیع است. فراوانیهای مورد انتظار نباید در هیچ مقوله‌ای صفر باشد، مجموع مقوله‌هایی که مقدار مشاهدات مربوط به آنها کمتر از ۵ است نباید بیش از ۲۰ درصد کل مقوله‌ها باشد.

- این آزمون تنها راه موجود برای آزمون هم‌قواری در مورد متغیرهای مقیاسی اسمی با بیش از دو مقوله است بنابراین کاربرد خیلی زیادتری نسبت به آزمونهای دیگر دارد.

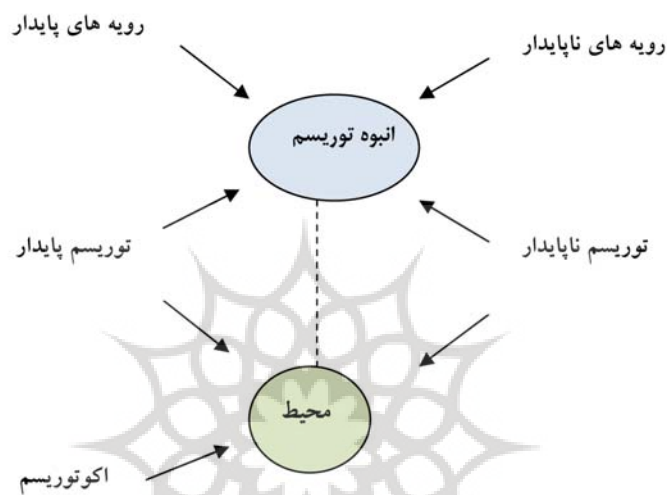
۲- مبانی نظری

۲-۱- گردشگر یا توریست

توریسم واژه ای فرانسوی است که از کلمه Tour گرفته شده است. Tour در زبان فرانسه به معانی پیمودن، سیر کردن و گردش نمودن به کار رفته است. واژه توریسم نخستین بار در سال ۱۸۱۱ میلادی در مجله ای انگلیسی به نام اسپورتینگ ماگازین (مجله ورزش) ارائه شد. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت

نسل‌های آینده را نیز در نظر دارد (کهن و گوئل، ۱۳۷۸: ۱۳۳). باتلر در سال ۱۹۹۶ ارتباط بین توریسم انبوه و سایر انواع توریسم را با پایداری در نموداری نشان داده است:

تعریف چنین است: توسعه‌ای که نیازهای زمان حال را برآورده می‌کند، بدون آنکه از توانایی نسل‌های آینده برای ارضای نیازهایشان مایه بگذارد (Horobin, 2008:59). به این ترتیب توسعه پایدار آن است که در بهبود زندگی نه فقط نسل حاضر، بلکه

شکل (۱): ارتباط بین پایداری و انواع توریسم از دید باتلر (Buter.R.(2001): 10)

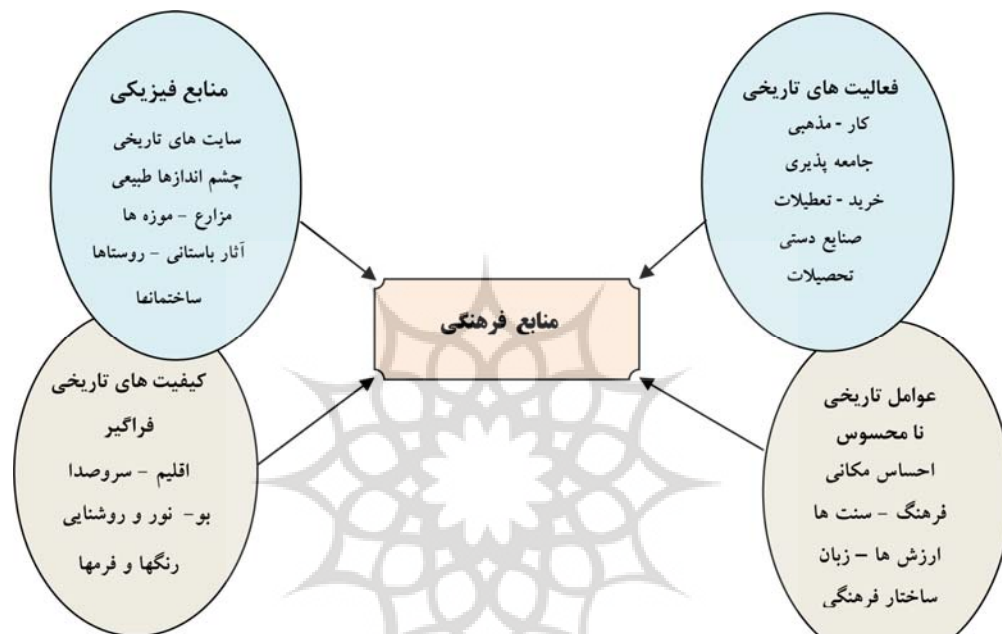
بلکه شامل نوعی رابطه میان کشورها از نظر بسط و توسعه فرهنگی نیز می‌باشد این مساله یعنی آگاهی از روش‌ها، منش، کردارها و بطور خلاصه هنر نحوه زندگانی و روابط انسانی اقوام مختلف و مسافرت مردم جهت آگاهی از آنچه که در دنیای امروز می‌گذرد، نقش بسیار ارزنده‌ای را در بسط و توسعه فرهنگی ملل مختلف ایفا می‌نماید. تاثیر توریسم به عنوان نیروئی مثبت در زندگی ساکنین محل به واکنش، مشارکت و حمایت آنان بستگی دارد (Liu, 2006:49). توسعه توریسم باید ریشه در هستی آن (حقیقت هر محیطی همراه با هر خصوصیات فرهنگی، اقتصادی، و طبیعی ذاتی) داشته باشد. بدون

۲-۳- رابطه فرهنگ و گردشگری

جهت توسعه گردشگری به فرهنگ توجه خاصی مبذول می‌گردد. آثار باستانی و کهن هر کشور معرف فرهنگ خاص همان کشور و حاوی ارزش‌هایی در خور توجه مملکت و خصوصیات مردم آن مرز و بوم می‌باشد. این آثار دارای ارزش‌های معنوی بسیار زیاد برای آن قوم به طور اخص و جاذبه‌هایی برای دیگران به طور اعم است که در نتیجه موجب جلب و جذب گردشگران جهت بازدید و شناخت آن جاذبه‌ها و آثار می‌گردد. باید توجه داشت که رابطه فرهنگ و گردشگری فقط در رابطه مردم و اشیاء و یا انواع فرهنگ‌ها و آثار کهن و غیره محدود نمی‌شود،

دارای استعدادهای بالقوه منحصر به فردی برای توسعه هستند، همچنین اینها بیشتر مستعد برای فعالیت توریسم اند (Jamison, 2004: 86). در شکل شماره (۲) نمودار اشکال مختلف منابع فرهنگی منطقه مشاهده می شود.

این مفاد استراتژی‌های توریسم فرهنگی قابل دسترسی نمی باشد غالباً وقتی صحبت از منابع فرهنگی یک منطقه می شود فقط تنها بعد فیزیکی آن در محیط به چشم می آید. گرچه تعداد زیادی از کیفیت های مناطق هر کدام سود با اهمیتی دارند و

شکل (۲): شکل های مختلفی از منابع فرهنگی ناحیه روستا 87: Jamison, 2004

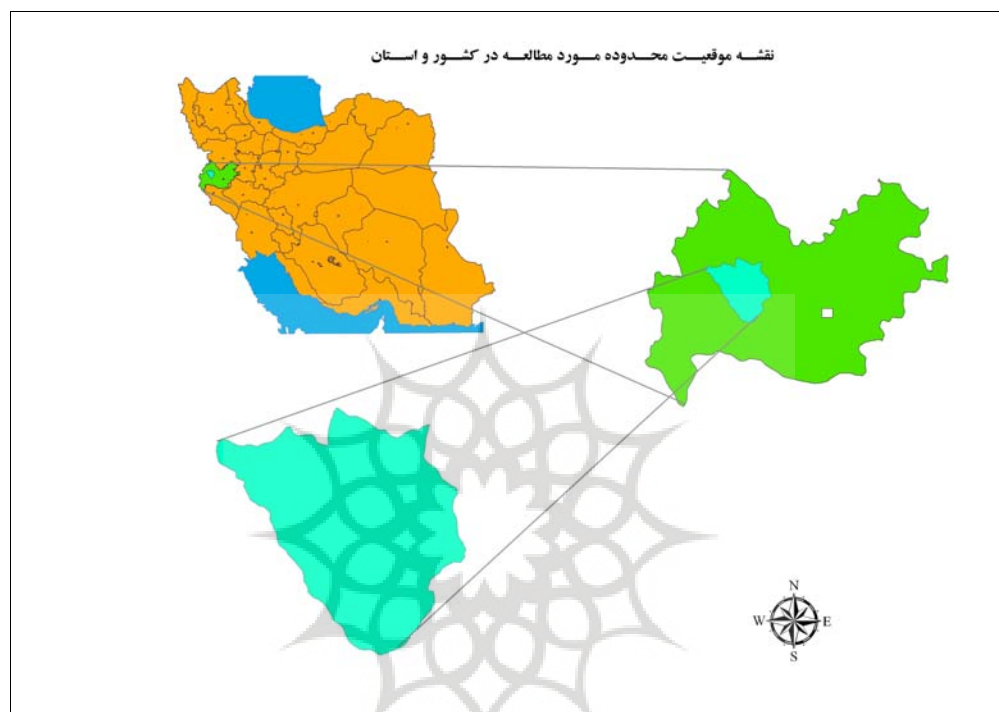
شمال و جنوب آن چندان محسوس نیست. مساحت این شهرستان ۱۸۹۲ کیلومتر مربع است که ۱۲/۹ درصد از کل مساحت استان را شامل می شود. مهمترین ارتفاعات منطقه و شهرستان، کوههای دالاهو است که آب و هوای معتدل و سرد کوهستانی را برای این منطقه به ارمغان آورده است. شهرستان دالاهو در مرکز استان کرمانشاه قرار گرفته است، از سمت شمال به شهرستان ثلاث باباجانی از سمت غرب به شهرستان سرپل ذهاب و از سمت جنوب به

۲-۴- موقعیت منطقه مورد مطالعه

شهرستان دالاهو در میانه ضلع غربی کشور بین مدار جغرافیایی ۳۴ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۷ درجه و ۳۴ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۶ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۴۵ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۵۰۰ متر است. گستردگی این شهرستان در طول و عرض تقریباً مساوی بوده و اختلاف عرض جغرافیایی از نظر تاثیر در میزان تابش خورشید در

کوهستان از دشت بیونییج جدا شده است. پست ترین نقطه آن ۱۰۰۰ متر ارتفاع دارد. این شهرستان به علت واقع شدن بر سر گردنه گرا (پاتاق) در گذشته اهمیت شایان داشته است.

شهرستان گیلان غرب و از شرق به شهرستانهای اسلام آباد و کرمانشاه محدود گشته است. مرکز این شهرستان شهر کرند در پای کوه نثار در میان یکی از تنگه‌های این رشته کوه بنا گردیده و به وسیله دیواره

شکل (۳): نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان دالاهو (منبع: نگارندگان)

می‌کنند. تجربه نشان داده است که گردشگر با حضور خودش، مردم مناطق گردشگرپذیر را تحت تأثیر قرار می‌دهد و این امر به ویژه برای افراد فرصتی است تا بتوانند با فرهنگ دیگران هم آشنا شوند.

مسافران طی مسافرت در مقصد با افراد و اقوام گوناگون آشنا می‌شوند و این آشنایی علاوه بر این که موجب تغییر نگرش در مورد آن قوم و ملت می‌گردد، شالوده و اساس دوستی و صفا بین مسافران و افراد محلی را پایه‌ریزی می‌کند و منجر به همبستگی‌های قومی می‌شود. جهانگرد بهترین سفیر

۳- یافته‌های تحقیق

۳-۱- اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری در شهرستان

گردشگری بزرگترین عامل انتقال شیوه‌های زندگی و رفتار اجتماعی ملتی به ملت دیگر است. جهانگردانی که به کشورها و سرزمین‌های گوناگون سفر می‌کنند تحت تأثیر شیوه لباس پوشیدن الگوهای غذایی، موسیقی، آداب و رسوم مردم محلی، معماری و... قرار می‌گیرند و حتی برخی از آنان پس از بازگشت به شهر و کشور خود، از این شیوه‌ها تقلید

بسیاری از مطالعات همانا «نقش گردشگر در تقویت تجدید حیات علاقه‌ها و دلبستگی‌ها و یا تقویت پایبندی ساکنین نواحی به آداب و رسوم سنتی و محلی می‌باشد» از این رو صنعت گردشگری علاوه بر زنده نگهداشتن یا تجدید حیات آداب و رسوم محلی مردم نواحی مورد بازدید باعث نشر و گسترش آن نیز می‌شود و همچنین سبب ایجاد علاقه و انگیزه ساکنین این نواحی به سنت‌هایی که از گذشته به آنها به ارث رسیده است، می‌شود. پیامد و اثر جالب توجه دیگر توسعه گردشگر، می‌تواند به تأثیر گردشگر بر کاهش و یا جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی به عنوان پیامد دیگری از گردشگری در این نواحی اشاره نمود که مستقیماً به افزایش فرصت‌های شغلی که با توسعه گردشگری ایجاد شده وابسته است. در هر صورت چنانچه سیاست‌های توسعه گردشگری به نحوی کارشناسانه و منطقی برنامه‌ریزی و ساماندهی شوند، می‌توانند راهی برای آشنا شدن مردم کشور با نحوه زندگی سایر ملل، اقوام، عقاید، آداب، عادات، سنن، و خلاصه فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌های دیگر باشند. در این فرآیند، با ایجاد امکان مبادلات فرهنگی و تعامل‌های اجتماعی، زمینه‌هایی بوجود می‌آید که به وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم جامعه منجر می‌شود و تجارب فرهنگی مردم کشور را غنی می‌کند. از جمله پیامدهای دیگر گردشگری در نواحی می‌توان به تأثیر آن بر زندگی در رفتار زنان و جوانان نواحی روستایی اشاره نمود. شارپلی، معتقد است که توسعه گردشگری باعث افزایش نقش زنان در جوامعی که سنتی و دور افتاده‌اند می‌شود. در حالی که با بررسی مطالعات مختلف می‌توان دریافت

حسن‌نیت مردم کشور در کشور و یا سرزمین دیگر است جهانگردان با سفر به نقاط گوناگون یک سرزمین، با واقعیت‌هایی روبه‌رو می‌شوند، چهره واقعی کشور و ملت مورد بازدیدشان را می‌شناسند و با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی آن ملت که تاکنون مجهول بوده است، آشنا می‌شوند. مقصود از اثرات اجتماعی گردشگری، تغییراتی است که در زندگی مردم جامعه میزبان گردشگر رخ می‌دهد و این تغییرات بیشتر به سبب تماس مستقیم اهالی و ساکنین آن دیار و گردشگران صورت می‌گیرد و مقصود از اثرات فرهنگی تغییراتی است که در هنر، آداب و رسوم و معماری مردم ساکن در جامعه میزبان رخ می‌دهد، این تغییرات بلندمدت‌تر است و در نتیجه رشد و توسعه صنعت گردشگری رخ خواهد داد. بهر حال توسعه و گردشگری در یک منطقه، موجب تغییرات اجتماعی و فرهنگی آن منطقه گردیده و می‌بایستی جهت جلوگیری از آثار منفی و نیز تقویت آثار مثبت آن در جامعه میزبان مورد بررسی و ملاحظه قرار گیرد. تجربیات گوناگون نشان داده که گردشگر فرهنگ و جامعه میزبان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. گردشگر از میراث فرهنگی منطقه حفاظت می‌کند و همچنین زمینه حفظ و ارتقاء الگوهای فرهنگی در زمینه موسیقی، رقص، تئاتر، لباس، هنر و صنایع دستی، آداب و رسوم، سبک زندگی و سبک معماری که از جمله جاذبه‌های مهم گردشگری است بوسیله گسترش گردشگری زمینه حفظ و ارتقاء آنها را فراهم می‌سازد (رنجبریان، زاهدی، ۱۳۷۹: ۷۹). پیامد و نتیجه مشترک جالب توجه توسعه گردشگر در نواحی بدست آمده از

امکان تغییر جهت یافتن و از بین رفتن اصالت کارهای هنری و صنایع دستی به دلیل توجه به سلیقه و سفارشات خاص گردشگر از جمله پیامدهای منفی گردشگری باشند. در ناحیه گردشگری دالاهو این رفت و آمدها توانسته تاکنون تعامل فرهنگی قابل توجهی داشته باشد و تبعات مثبت و منفی این رفت و آمدها قابل تعمق و بررسی است.

۲-۳- تعامل مثبت اجتماعی- فرهنگی جامعه محلی و گردشگران

در شهر و روستاهای شهرستان دالاهو میزان شعور و آگاهی‌های اجتماعی از سال‌ها قبل نیز آن حدی بالا بوده که گردشگران را بخوبی پذیرا شوند و از برخورد با آنها برخی مسائل و آداب و معاشرت شهروندی را دریافت کنند، تضادهای فرهنگی با تازه واردین نداشتند و در شهر و روستاها به خوبی و به دور از هر گونه تنش یکدیگر را پذیرا شده‌اند. اظهار رضایت گردشگران در این خصوص و اینکه مردم منطقه در برخوردهایشان با گردشگران، افرادی مؤدب میهمان‌نواز و خوش‌مشراب هستند، اصول و قواعد میهمان‌نوازی را رعایت می‌کنند میزان دردهای خاصی برای گردشگران رخ نداده و در ایام تعطیل و استراحت با آرامش خیال به تفریح و گذران اوقات فراغت پرداخته‌اند. در این خصوص خانوارهای محلی و مسئولین و افراد صاحب‌نظر سطح تعامل مثبت اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی و گردشگران را با میانگین رتبه‌ها به ترتیب با میانگین $(\bar{x}=3/71)$ خانوار محلی و با میانگین $(\bar{x}=3/50)$ برای جامعه مسئولین و افراد صاحب‌نظر مورد تأیید قرار داده‌اند.

که پیامد توسعه گردشگری برای زنان در سکونت‌گاه‌های روستایی بسیار مهم و پیچیده است. چرا که اثرات و پیامدهایی را می‌توان به دنبال داشته باشد از جمله تغییر در الگوهای سنتی تربیت کودکان، افزایش فرصت‌های شغلی و پایگاه اجتماعی زنان، ایجاد استقلال و خودکفائی ایجاد فرصت‌هایی برای کسب موقعیت‌ها و جایگاه مدیریتی و رهبری و افزایش فرصت‌ها برای زنان در فعالیت‌ها و موقعیت‌های جانبی. همچنین پیامد آن بر روی جوانان سکونت‌گاه‌های روستایی نیز مهم است (Buttler, 2001: 7). زیرا از یک طرف جوانان با بدست آوردن درآمد و فرصت‌های شغلی از فعالیت‌های وابسته به گردشگر، انگیزه ماندگاری بیشتری جهت سکونت در روستا پیدا می‌کنند و از طرف دیگر با شیوه زندگی جدید و کالاهای تجملاتی و لوکس که گردشگران به آن ناحیه می‌آورند، آشنا می‌شوند، که منجر به تقلید از آنها و روی آوردن به سبک زندگی آنها می‌شوند که این خود می‌تواند به عنوان عامل منفی در توسعه گردشگر مطرح می‌گردد.

برخی از محققان به ارتباط بین توسعه گردشگری و افزایش جرم و جنایت اندیشیده‌اند و در این زمینه تحقیقاتی انجام داده‌اند نتیجه برخی از این تحقیقات حاکی از آن است که در فصول گردشگری در بعضی از مناطق، میزان جرم و جنایت افزایش می‌یابد. تهاجم فرهنگی و تخریب مبانی اعتقادی، گسترش آلودگی‌های رفتاری مغایر با هنجارهای متداول در جامعه، امکان بروز رفتارهای غضب‌آلود اهالی نسبت به گردشگران به علت مشاهده تفاوت‌های طبقاتی،

فرهنگی و برخوردهای چهره به چهره اتفاق می‌افتد. محدوده مطالعاتی ما برای این امر زمینه شکل‌گیری و پذیرش نیز تا حدود مهیا بوده است و مردم منطقه در برخوردهایشان با جامعه گردشگران تضادها و تفاوت‌های جدی در زمینه زبان، فرهنگ و آداب و رسوم و دیگر عوامل تأثیرگذار نداشتند بنابراین این راحت‌تر توانستند آنها را پذیرا شوند و از تجربه‌های مادی و معنوی آنها نیز در حد امکان و نیاز برخوردار شوند.

اکثریت مردم محلات شهر و روستاهای مورد مطالعه در دالاهو به خوبی پذیرفته‌اند که گردشگری علاوه بر اینکه به عنوان منبع درآمد و اشتغال‌زایی است می‌تواند راهی باشد برای آشنا شدن با نحوه زندگی سایر مردم، اقوام، عقاید و آداب و سنن و فرصتی است برای افزایش درک و آگاهی‌های لازم زندگی. هر چند از پیامدهای منفی و سوء اثرات اجتماعی و فرهنگی در این منطقه نیز نباید غافل باشیم و ما نیز بر این باوریم که این در ذات گردشگری است که به هر حال برخی هنجارهای اجتماعی را هم نادیده بگیرد اما در عین حال حاصل و پیامد کار تا اینجا امیدوار کننده بوده است.

۳-۴- افزایش سطح استانداردهای زندگی مردم

محلّی

از جمله پیامدها و اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری که می‌تواند از آشنایی مردم محلّی با مسافران حاصل شود تغییر در نگرش‌هاست و این تغییر دیدگاه را چنانچه مثبت پنداریم به همراه گشایش و فرصت‌های اقتصادی که پیش آمده است

افزایش آگاهی‌ها و دانش عمومی مردم نیز بعنوان یک پیامد مثبت اجتماعی - فرهنگی گردشگری مورد ارزیابی دقیق قرار گرفت و در این رابطه نیز پاسخ دو جامعه آماری تأیید کننده این مورد می‌باشد.

در پاسخ به سوال پرسشنامه در جامعه آماری به این ترتیب اظهار نظر کردند. جامعه آماری خانوار محلّی با میانگین $(\bar{x} = 3/47)$ و جامعه آماری مسئولین و افراد صاحب‌نظر با میانگین $(\bar{x} = 3/43)$ تأثیر گذاری گردشگری در افزایش سطح آگاهی‌ها و شعور عمومی مردم در منطقه را تأیید نموده‌اند. البته بدون تردید یک عامل تأثیرگذار بر جامعه میزبان این است که او این واقعیت را پذیرفته که گردشگری برای او و جامعه محلّی اش اهمیت تأثیرگذاری پیدا کرده است و بایستی کاری کند که گردشگر به آنجا بیاید و پول خرج کند. او همچنین به خوبی دریافته است که هر چه بهتر بایستی با گردشگر برخورد نماید و رضایت خاطر او را تأمین نماید، در هر صورت آنچه که اتفاق افتاده، در این مقوله حائز اهمیت و امیدوار کننده است و این به عنوان یک اصل در گردشگری قابل طرح و بررسی است که جامعه میزبان نگاه مثبت و منطقی به گردشگران داشته باشد و سعی کند جوانب امر را در میهمان‌نوازی رعایت کند.

۳-۳- افزایش آگاهی‌های عمومی در ناحیه

همانطوری که در مقدمه اشاره گردید از جمله پیامدهای مثبت اجتماعی گردشگری در جوامع میزبان گردشگران افزایش میزان اطلاعات عمومی و دانش و آگاهی‌های اجتماعی است که در تعاملات

می‌گیرد و مقصود تغییراتی است که در آداب و رسوم، فرهنگ، هنر و معماری مردم ساکن در جامعه میزبان رخ می‌دهد. تجربیات گوناگون نشان داده که گردشگری که فرهنگ جامعه میزبان را تحت تأثیر قرار می‌دهد می‌تواند از میراث فرهنگی منطقه نیز حفاظت کند و همچنین زمینه حفظ و ارتقاء الگوهای فرهنگی از جمله صنایع دستی، آداب و رسوم و سبک زندگی و معماری را فراهم سازد. در محدوده مطالعاتی این کار تحقیقاتی باید اذعان نمود که دخل و تصرف زیادی در مسائل فرهنگی صورت گرفته است و برخی آداب و رسوم و فرهنگ محلی نه فقط به دلیل حضور گردشگران در سال‌های اخیر بلکه از سال‌ها قبل تحت تأثیر مسائل جدید و زندگی شهرنشینی قرار گرفته بود و این وضعیت را بویژه در طرز تفکر و شیوه‌های زندگی و مصرف نسل جوان منطقه بیشتر می‌توان مشاهده کرد. در عین حال نمی‌توان برخی پیامدهای منفی حضور گردشگران در ناحیه به لحاظ مسائل فرهنگی - اجتماعی را نادیده گرفت چرا که بدون تردید در بین جامعه میهمان (گردشگران) نیز هستند افرادی که به صورت مختلف هنجارها را می‌شکنند و دست به کارهای خلاف می‌زنند و برخی بدآموزی‌ها را برای مردم بومی (بویژه نسل جوان) به همراه می‌آورند و به آنها انتقال می‌دهند. تجربه ثابت کرده و آمارها بیانگر این واقعیت‌اند که در این امر تعامل و روابط دو جانبه اصولاً میزان پذیرش مسائل از جانب افراد بومی بیشتر است و به عبارتی تسلیم شدن او در برابر افراد تازه وارد و الگوبرداری از آنها بیشتر و چشمگیرتر است بنابراین ممکن است برخی رفتارهای ناهنجاری

می‌تواند در استانداردهای زندگی مردم تأثیرگذار باشد و سطح رفاه اجتماعی را بالا ببرد در جامعه میزبان گردشگری شهرستان شاهد بروز چنین تحولی در بسیاری از خانوارهای محلی بوده‌ایم و خوشبختانه میزان شعور و آگاهی‌های اجتماعی و تحمل و ظرفیت افراد نیز آن حدی بوده که از فرصت‌های شکل گرفته، به نحوی عقلایی و مثبت استفاده کنند و درآمدهای حاصله را جهت تأمین رفاه خود و اعضای خانواده بکار گیرند.

به عنوان نمونه‌های موردی می‌توان به فرم مساکن خانوارهای محلی و استفاده از لوازم خانگی داخل سکونتگاهها و یا خرید اتومبیل‌های شخصی و مصرف مواد غذایی با کیفیت بالا و توجه به تحصیلات فرزندان خود و... اشاره نمود. در تأیید این مورد همانگونه که در جداول شماره (۱) و (۲) آمده است پاسخهای داده شده توسط دو جامعه آماری خانوار محلی و مسئولین و افراد صاحب‌نظر تأیید کننده این مورد مهم و تأثیرگذار می‌باشند بدین ترتیب که جامعه آماری خانوار محلی با میانگین ($\bar{x} = 3/67$) و جامعه آماری مسئولین و افراد صاحب‌نظر هم با میانگین ($\bar{x} = 3/70$) متغیر مهم تغییر در سطح استاندارد زندگی و بکارگیری رفاه بیشتر را در خانوارهای محلی بعنوان یک پیامد مثبت گردشگری مورد تأیید قرار داده‌اند.

۳-۵- تغییر در آداب و سنن محلی

از جمله اثرات اجتماعی گردشگری، تغییراتی است که در زندگی مردم جامعه میزبان گردشگر رخ می‌دهد و این تغییرات بیشتر به سبب تماس مستقیم اهالی و ساکنین آن دیار و گردشگران صورت

که از برخی گردشگرانی که رفتارهای هنجارشکنانه ای از آنان سر می زند در رفتارهای جامعه میزبان مؤثر افتد.

۳-۶- الگوبرداری جوانان از گردشگران

از جمله پیامدهای گردشگری در منطقه می توان به تأثیر آن در زندگی جوانان روستایی اشاره نمود. جوانان از یک طرف با بدست آوردن فرصت های شغلی و منبع درآمد انگیزه ماندگاری بیشتری در زادگاه خود پیدا می کنند و این امر در روستاهای مورد مطالعه این تحقیق عینیت پیدا کرده است تا جایی که امروزه دیگر منطقه همانند سال ها پیش مهاجر فرست نمی باشد. اما از سویی همین جوانان با شیوه های زندگی جدید و کالاهای لوکس و جاذبی که گردشگران به همراه خود وارد ناحیه می کنند آشنا می شوند و ممکن است به تقلید از آنها رو آورند و در مواردی بدلیل پائین بودن میزان آگاهی ها و اطلاعات عمومی و نداشتن تجربه های لازم درگیر برخی مسائل شوند که برای خودشان و جامعه روستایی که در آن زندگی می کنند تبعات منفی را هم به همراه داشته باشد.

۳-۷- افزایش ناهنجاری های اجتماعی

تحقیقات انجام گرفته در مناطق گردشگری پذیر مبین این واقعیت اند که درگیر و دار پدیده گردشگری با همه محاسنی که می تواند داشته باشد طبعاً برخی پیامدهای منفی و نگران کننده نیز وجود دارد که از جمله آنها می توان به افزایش برخی ناهنجاری ها و بزهکاریها در جامعه میزبان اشاره نمود. این امر بویژه در ایام تعطیلات و همزمان با ازدحام و شلوغی که در منطقه حکمفرما می شود ممکن است شتاب بیشتری پیدا کند. در منطقه مورد مطالعه بدلیل اینکه بخش اعظم رفت و آمدها غیرقابل کنترل است و به عبارتی سازمان متولی مسئول نظارت لازم بر امور را ندارد و از سویی در اقامت های شبانه گردشگران نیز کنترل لازم صورت نمی گیرد بویژه در آن بخش از تأسیسات اقامتی که در اختیار بخش خصوصی است و تاکنون نتوانسته اند آنها را ساماندهی کنند و مشخصات تعداد مسافران ورودی را در جایی ثبت کنند و از آنان آماربرداری دقیق به عمل آورند، احتمال بروز برخی ناهنجارها نیز وجود دارد. خانوارهای محلی و مسئولین در خصوص افزایش ناهنجاری اجتماعی بخاطر گردشگران در سطح ۹۹ درصد اطمینان توافق داشته اند (آزمون Chi-square) و هر دو گروه به ترتیب با میانگین رتبه ها به ترتیب ۳/۳۴ و ۳/۷۷ آنرا تأیید کرده اند. (جداول شماره ۱ و

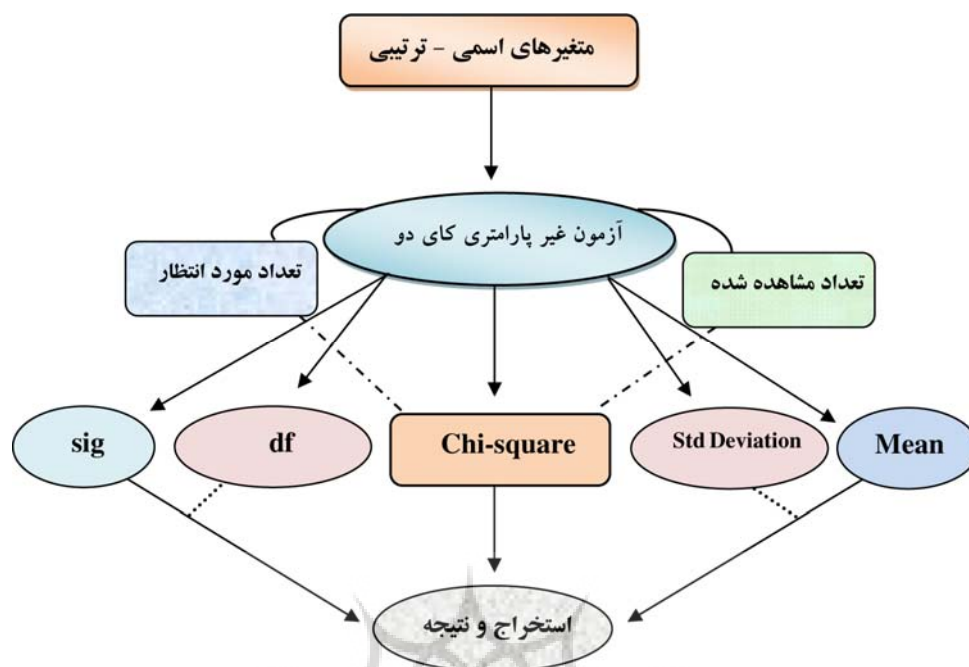
جدول شماره (۱): اثرات اجتماعی، فرهنگی گردشگری در شهرستان بر اساس نظر جامعه آماری خانوار محلی

sig	df	Chi-square	Std Deviation	Mean	نام متغیر
۰/۰۰۴	۴	۱۵/۲۰۰	۰/۳۷۶	۲/۳۵	۱. گردشگری سبب برهم خوردن تعادل بین جمعیت بومی و غیربومی در منطقه
۰/۰۰۰	۴	۲۹/۸۶۷	۱/۴۱۸	۲/۶۱	۲. گردشگری سبب گسترش ناامنی در منطقه شده است.
۰/۰۰۱	۴	۱۸/۰۶۷	۰/۴۴۴	۳/۷۱	۳. نقش گردشگری در تعامل مثبت اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی و
۰/۰۰۰	۴	۲۵/۸۰۰	۰/۴۹۶	۳/۲۷	۴. گردشگری سبب گسترش امکانات بهداشتی - درمانی در منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۴۵/۱۳۳	۱/۴۲۲	۳/۳۴	۵. گردشگری سبب گسترش ناهنجاریهای اجتماعی، فرهنگی در منطقه شده
۰/۰۰۲	۴	۷۴/۰۶۷	۰/۲۷۶	۴/۰۱	۶. رونق گردشگری سبب شهرت بیشتر منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۲۲/۶۰۰	۱/۵۱۳	۳/۳۳	۷. گردشگری باعث ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۴۷/۵۳۳	۰/۵۳۳	۳/۴۱	۸. رونق گردشگری سبب گسترش مشاغل خدماتی در منطقه شده است.
۰/۰۰۱	۴	۳۷/۰۶۷	۰/۵۱۴	۳/۴۷	۹. گردشگری سبب بالا رفتن سطح آگاهی‌های ساکنین منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۲۵/۴۶۷	۰/۴۵۹	۳/۶۳	۱۰. رونق گردشگری سبب بالا رفتن سطح رفاه مردم منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۴۰/۳۳۳	۱/۲۵۸	۳/۶۹	۱۱. رونق گردشگری سبب گسترش امکانات اقامتی در منطقه شده است.

جدول شماره (۲): اثرات اجتماعی، فرهنگی گردشگری در شهرستان بر اساس نظر جامعه آماری مسئولان و افراد صاحب‌نظر

sig	df	Chi-square	Std Deviation	Mean	نام متغیر
۰/۰۰۰	۴	۳/۳۳۳	۰/۳۸۶	۲/۹۰	۱. گردشگری سبب برهم خوردن تعادل بین جمعیت بومی و غیربومی در منطقه شده
۰/۰۰۳	۴	۱۱/۳۳۳	۰/۳۹۵	۲/۵۷	۲. گردشگری سبب گسترش ناامنی در منطقه شده است.
۰/۰۰۱	۴	۱۸/۰۰۰	۱/۳۴۷	۳/۵۰	۳. نقش گردشگری در تعامل مثبت اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی و گردشگران.
۰/۰۰۰	۴	۸/۶۶۷	۱/۴۸۹	۳/۲۳	۴. گردشگری سبب گسترش امکانات بهداشتی - درمانی در منطقه شده است.
۰/۰۰۱	۴	۱۴/۱۶۷	۰/۹۸	۳/۷۷	۵. گردشگری سبب گسترش ناهنجاریهای اجتماعی، فرهنگی در منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۴۲/۶۶۷	۱/۱۴۹	۴/۰۳	۶. رونق گردشگری سبب شهرت بیشتر منطقه شده است.
۰/۰۰۳	۴	۱۱/۳۳۳	۱/۴۴۴	۳/۵۰	۷. گردشگری باعث ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در منطقه شده است.
۰/۰۰۰	۴	۳۰/۱۳۳	۰/۲۳۱	۴/۱۰	۸. رونق گردشگری سبب گسترش مشاغل خدماتی در منطقه شده است.
۰/۰۰۲	۴	۱۷/۳۳۳	۱/۴۸۹	۳/۴۳	۹. گردشگری سبب بالا رفتن سطح آگاهی‌های ساکنین منطقه شده است.
۰/۰۰۲	۴	۱۲/۶۶۷	۰/۴۶۱	۳/۷۷	۱۰. رونق گردشگری سبب بالا رفتن سطح رفاه مردم منطقه شده است.
۰/۰۰۳	۴	۱۶/۰۰۰	۰/۳۲۱	۳/۵۳	۱۱. رونق گردشگری سبب گسترش امکانات اقامتی در منطقه شده است.

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۹

شکل شماره (۴): نمودار تحلیلی مراحل آزمون غیر پارامتری آزمون کای دو (منبع: نگارندگان)

۴- ارزیابی آزمون فرضیه

که گردشگری در برخی نواحی پیامدهای زیانبار و منفی فرهنگی به همراه دارد در این محدوده بدلیل بالا بودن میزان آگاهیهای اجتماعی و تعاملات مثبت و سازنده بین دو جامعه گردشگر (میهمان) و مردم منطقه (جامعه میزبان)، و باز بدلیل درک این واقعیت مهم از جانب جامعه میزبان که گردشگری بعنوان ضرورت اول ناحیه آنها مطرح می‌باشد، در مجموع به استناد یافته‌های تحقیق و آمارهای مأخوذه و تحقیقات میدانی بعمل آمده بروز ناهنجاریهای اجتماعی ناشی از پدیده گردشگری بالا و در حد نگران کننده‌ای نبوده است، برعکس نوعی تعاملات مثبت و اشتراک مساعی و همکاریها و همسویی در عمران و آبادی و توسعه منطقه بین افراد و خانوارهای محلی و گردشگران دیده می‌شود که یافته‌های این پژوهش این امر مهم را نیز بعنوان یک

یافته‌های میدانی این کار تحقیقی و بررسیهایی که انجام گرفته نشان می‌دهد که گردشگری در نواحی مورد مطالعه (شهرستان دالاهو) دارای اثرات اجتماعی - فرهنگی قابل توجهی بوده است آمارهای استخراج شده از سئوالاتی که توسط جامعه آماری مردم منطقه و مسئولین و افراد صاحب نظر پاسخ داده شد و در بخش تحلیل یافته‌های این تحقیق مورد پردازش قرار گرفتند همگی تأییدکننده این واقعیت‌اند که گردشگری توانسته در بُعد اجتماعی - فرهنگی پیامدهای تأثیر گذاری در منطقه مورد مطالعه این پژوهش داشته باشد که در این خصوص نیز یافته‌های تحقیق مؤید این واقعیت امیدوار کننده‌اند که تبعات مثبت و سازنده اجتماعی - فرهنگی گردشگری در این حوزه قوی تر و چشمگیرتر بوده است و آنگونه

پیامد مثبت و مفید گردشگری در این محدوده تلقی و تأیید می‌نماید.

برای آزمون فرضیه از متغیرهایی اجتماعی - فرهنگی در جداول شماره (۱ و ۲) استفاده شده است. به طور کلی مطالعات نشان داده است که گردشگر با حضور خودش، مردم نواحی گردشگرپذیر را تحت تأثیر قرار می‌دهد و برخی مسائل اجتماعی و فرهنگی دو جامعه گردشگر (میهمان) و خانوار بومی و محلی (میزبان) از همدیگر متأثر می‌شوند. همانطور که در یافته‌های تحقیق آمده است یکی از پیامدهای مثبت گردشگری در ناحیه مورد مطالعه، افزایش سطح آگاهی و دانش عمومی جامعه محلی است و این مهم بدنبال حضور گردشگران در این محدوده شکل گرفته است و فرصتی برای تعامل و روابط مثبت بین گردشگران و مردم محلی بوجود آورده است و از این طریق میزان آگاهیها و دانش مردم بالا رفته است. در این خصوص نیز خانوارهای محلی و افراد مسئول و صاحب‌نظر در پاسخ به سؤال شماره ۹ که در جداول شماره (۱) و (۲) مشخص گردیده است به ترتیب با میانگین $(\bar{X} = 4/87)$ و میانگین $(\bar{X} = 4/31)$ نقش مثبت و تأثیرگذار گردشگری در ایجاد تعامل مثبت و افزایش سطح آگاهیهای اجتماعی بین مردم محلی را تأیید کرده‌اند. از دیگر پیامدهای مثبت گردشگری در زمینه اجتماعی - فرهنگی در محدوده مورد مطالعه تحقیق، بالا رفتن سطح رفاه در زندگی خانوارهای محلی است که بدنبال رونق گردشگری در افزایش درآمد خانوارها شکل گرفته است. در این زمینه نیز پاسخ دهندگان به سؤال مورد نظر از هر دو جامعه آماری خانوار محلی و مسئولین

و افراد صاحب‌نظر، در پاسخ به این سؤال نگرش مثبت داشتند و با میانگین $(\bar{X} = 4/87)$ توسط خانوار محلی و $(\bar{X} = 4/31)$ توسط مسئولین و افراد صاحب‌نظر مورد تأیید قرار گرفته است. در مجموع می‌توان گفت که اثرات مثبت گردشگری از سوی دو جامعه آماری خانوار محلی و مسئولین و افراد صاحب‌نظر به ترتیب با میانگین رتبه‌های $(\bar{X} = 4/87)$ و $(\bar{X} = 4/31)$ تأیید گردیده و بدین ترتیب فرضیه تأیید می‌شود.

گردشگری در ناحیه مورد مطالعه علاوه بر پیامدها و اثرات مثبت که ذکر شد، دارای برخی پیامدهای منفی نیز بوده است، از مهمترین اثرات منفی گردشگری در ناحیه می‌توان به الگو برداری جوانان از گردشگران، افزایش میزان ناهنجاریهای اجتماعی، افزایش نگرانیهای خانوارهای محلی از رواج فرهنگ غریبه و تغییر در آداب و سنن محلی و تا حدودی نیز تهدید انسجام و یکپارچگی خانوارهای محلی اشاره کرد.

یکی از اثرات پیامدهای منفی اجتماعی گردشگری از دیدگاه جامعه آماری مسئولین و افراد صاحب‌نظر و خانوارهای محلی، الگو برداری جوانان منطقه از گردشگران می‌باشد به طوری که این اثر منفی با میانگین رتبه‌ای به ترتیب $(\bar{X} = 4/31)$ توسط خانوار محلی و $(\bar{X} = 4/87)$ توسط مسئولین و افراد صاحب‌نظر مورد تأیید دو گروه قرار گرفت. همچنین در این رابطه که گردشگری موجب افزایش ناهنجاریهای اجتماعی در محدوده مطالعاتی شده است پاسخ‌دهندگان از دو گروه مسئولین و افراد صاحب‌نظر و خانوارهای محلی به ترتیب با میانگین

این اثرات در منطقه‌ی مقصد جایی که گردشگران با محیط محلی، اقتصاد، فرهنگ و جامعه تعامل دارند بسیار مشهود است. از این رو می‌توان به طور مرسوم اثرات گردشگری را تحت عناوین اثرات اجتماعی - فرهنگی، مورد بررسی قرار داد. تاکنون گردشگری بیشتر از دیدگاهی اقتصادی، مورد توجه پژوهشگران بوده است. آثار مادی و اقتصادی گردشگری، عمده‌ترین مبنای سیاستگذاری در این خصوص بوده است. در حال حاضر، روشن شدن ابعاد گوناگون پدیده گردشگری، رفته رفته توجه به جنب مسائل فرهنگی و اجتماعی آن معطوف می‌شود. مقاله حاضر از حیث، طرح مسأله و مطرح کردن موضوعات مختلف در این خصوص، نقطه آغازین خوبی برای چنین بحث‌هایی است. آمارهای استخراج شده از سئوالاتی که توسط جامعه آماری مردم منطقه (خانوار محلی) و مسئولین و افراد صاحب نظر پاسخ داده شد و در بخش تحلیل یافته‌های این تحقیق مورد پردازش قرار گرفتند همگی تأییدکننده این واقعیت‌اند که گردشگری توانسته در بُعد اجتماعی - فرهنگی پیامدهای تأثیرگذاری در منطقه مورد مطالعه این پژوهش داشته باشد. از دیدگاه ساکنان و مسئولین، گردشگری تأثیر مثبتی نظیر افزایش آگاهی‌های عمومی و بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی مردم و اثرات منفی نظیر تغییر در آداب و سنن محلی و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی - فرهنگی موجب شده است.

می‌توان چنین اظهار نظر نمود که گردشگری در این محدوده توانسته در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، تأثیرات چشمگیری بگذارد و در آینده نیز

رتبه $(\bar{X}=3/68)$ توسط خانوار محلی و $(\bar{X}=3/34)$ توسط مسئولین و افراد صاحب نظر این اثر را تأیید نمودند. یکی دیگر از پیامد و اثرات منفی اجتماعی - فرهنگی گردشگری تغییر در آداب و سنن محلی می‌باشد در این خصوص بعضی از آداب و سنن محلی نظیر صله ارحام و دید و بازدیدها و اشتراک مساعی روستایی کم‌رنگ شده است که در این خصوص نیز دو گروه خانوارهای محلی و مسئولین و افراد صاحب نظر به ترتیب با میانگین رتبه‌های $(\bar{X}=3/9)$ و $(\bar{X}=3/4)$ آنرا تأیید کرده‌اند و نگرانی خود را از این بابت اظهار نموده‌اند.

همچنین دو گروه مسئولین و خانوارهای محلی راجع به تهدید انسجام و یکپارچگی اجتماعی و خانوادگی در نتیجه توسعه گردشگری نیز ابراز نگرانی داشته‌اند و دو گروه به ترتیب با میانگین رتبه‌های $(\bar{X}=4/1)$ و $(\bar{X}=4/8)$ این اثر منفی را تأیید کرده‌اند. در مجموع میانگین اثرات منفی اجتماعی - فرهنگی گردشگری به ترتیب با رتبه‌های $(\bar{X}=4/17)$ توسط جامعه آماری خانوار محلی و $(\bar{X}=3/95)$ توسط جامعه آماری و مسئولین و افراد صاحب نظر تأیید شد. بنابراین این فرضیه که گردشگری باعث بروز تغییرات اجتماعی - فرهنگی در نواحی روستایی می‌گردد از دیدگاه خانوارهای محلی و مسئولین و افراد صاحب نظر تأیید می‌شود و بدین ترتیب فرضیه تأیید می‌شود.

۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

گردشگری می‌تواند به عنوان شکلی با اهمیت از فعالیت‌های انسانی اثرات قابل توجهی داشته باشد.

مستقیم و هدایتگر آن حضور فعال و نظارت مستمر و پی‌گیری داشته باشد.

- مطالعه و بررسی جاذبه‌ها برای ارزش‌گذاری و طبقه‌بندی متناسب با تقاضای گردشگران داخلی و خارجی و همچنین شناسایی و معرفی جاذبه‌های گردشگری شهرستان.

- انجام تبلیغات موردنیاز از طریق رسانه‌های گروهی، رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها، اینترنت و... که ضمن ایجاد ذهنیت مثبت برای گردشگران بویژه گردشگران خارجی در معرفی جاذبه‌های گردشگری و در نتیجه جذب گردشگر بسیار مؤثر می‌باشد.

- توجه بیشتر به مسائل امنیتی در گردشگری، امروزه امنیت به جزئی کلیدی و تأثیرگذار در گردشگری تبدیل شده است و مدیریت معقول باید تلاش کند محیطی امن را برای گردشگران فراهم آورد تا گردشگر با خیالی راحت به گذران اوقات فراغت بپردازد و جان و اثاثیه و پول نقد و یا چک مسافرتی و کارتهای اعتباری که با خود حمل می‌کند در امنیت کامل باشد، نتیجه چنین وضعیتی علاوه بر اطمینان خاطر برای گردشگران بعنوان پیامدهای مثبت و ماندگار گردشگری برای جامعه میزبان بحساب می‌آید و در خوشنامی منطقه تأثیرگذار می‌شود.

- خاطر نشان کردن به مسئولین برنامه‌ریزی و متولیان امر این صنعت، که صنعت توریسم توانایی مهمی در تقویت توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان می‌تواند بر عهده بگیرد.

روند تأثیرگذاری آن همچنان شتابان خواهد بود و راه برگشتی نیز برای آن وجود ندارد و اما در راستای اهداف توسعه پایدار گردشگری در نواحی دالاهو همانند بسیاری موارد در کشورمان هنوز مشکلات و مسائل دست و پاگیری در پیش داریم و بنظر می‌آید تا زمانی که شناخت دقیق و اصولی از چنین مناطقی صورت نگیرد و به نقاط ضعف و قوت آنها پرداخته نشود و گردشگری در چارچوب طرح‌های جامع کارشناسی شده و آینده‌نگر ساماندهی نشود تا رسیدن به توسعه پایدار گردشگری هنوز فاصله داریم و در صورت استمرار چنین وضعیتی نقاط ضعف موجود در نواحی حساس و آسیب‌پذیر و شکننده‌ای چون دالاهو، ممکن است در آینده‌ای نه چندان دور تبدیل به تهدیدها و خطرات جدی هم بشوند.

۶- پیشنهادات

پیشنهادات و راهکارهای این پژوهش در راستای نقش گردشگری و اثرات آن در زمینه‌های اجتماعی - فرهنگی ناحیه مورد مطالعه شهرستان دالاهو ارائه می‌گردد. به منظور تحقق اهداف موردنظر، مجموعه پیشنهادات براساس ضرورت و افق دید در قالب دو دسته اقدامات (کوتاه مدت) و (بلندمدت) و میان مدت (قابل ارائه می‌باشد):

۶-۱- اقدامات کوتاه مدت

- تهیه و تصویب طرح جامع گردشگری منطقه و ساماندهی و هدایت گردشگری در چارچوب طرح مصوب. ضروری است ضمن تهیه و تصویب طرح، سازمان دولتی متولی گردشگری بعنوان مسئول

۶-۲- اقدامات میان مدت

- در دنیای رقابت جایگای شایسته سالاری باید حفظ شود و در جذب توریست و گردشگر باید علم و اطلاع و تخصص و اعتقاد وجود داشته باشد.

- تجدیدنظر در نحوه سرمایه‌گذاریها و بسترسازی برای جلب مشارکت بیشتر بخش خصوصی در زمینه سرمایه‌گذاری‌های موردنیاز گردشگری منطقه.

- وقتی بحث از توسعه همه جانبه تکیه بر برنامه‌ریزی منطقه‌ای باشد، هدف پوشش مناطقی است که با رفع نیازمندی‌های آنها به توان مناطق کمتر توسعه یافته را حمایت کرد. بدین صورت یکی از اصولی که می‌توان به این هدف رسید، اهمیت دادن به توریسم روستایی و تقویت آن است، در روند رو به رشد مناطق روستایی و توسعه آنها.

۶-۳- اقدامات بلندمدت

- توسعه زیر ساخت‌های ارتباطی و برطرف کردن نارسائیهای موجود شبکه‌های حمل و نقل، از آنجائیکه صنعت گردشگری با حمل و نقل و حرکت مردم همراه است و رابطه بین حمل و نقل و گردشگری جنبه بسیار حیاتی دارد، توجه به این مولفه زیرساختی بسیار ضروری است.

- برطرف کردن کمبود تأسیسات اقامتی عمومی اعم از هتل، مهمانسرا کمپ‌ها و اردوگاههای مورد نیاز تحت نظارت سازمان متولی مسئول دولتی و با بکارگیری الگوها و مدل‌های مناسب با استانداردهای گردشگری و سنخیت با طبیعت منطقه.

- برنامه‌ریزی جهت آموزش و ارتقای سطح آگاهی مسئولین و مدیران شهری و روستایی مرتبط با گردشگری- ضرورت توسعه منابع انسانی، نقطه آغاز و شروع طرح‌های توسعه می‌باشد، بدون وجود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده، انجام هیچ کاری امکان پذیر نیست. آموزش و فرهنگ سازی در کلیه زیربخش‌هایی که بنوعی با گردشگری همکاری دارند از مدیران و کارمندان و کارگران رستورانها و اماکن اقامتی و پذیرایی و رانندگان وسایل نقلیه و سرویس‌ها و دیگر بخش‌های خدماتی را نیز شامل می‌شود.

- با توجه به اینکه امروزه بدون برنامه‌ریزی و آینده نگری نمی‌توان به اهداف مورد نظر رسید. تدوین طرح‌های متناسب با گردشگری، طرح‌های گردشگری، طرح‌های تفصیلی و شناسائی دقیق جاذبه‌ها و مکان‌های توریستی ضروری است.

- برنامه‌ریزی در راستای فرهنگ سازی به منظور افزایش آگاهی‌های عمومی مردم در رابطه با اهمیت گردشگری در منطقه.

منابع

۱- پاپلی یزدی، محمد حسین، مهدی سقایی (۱۳۸۶)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران.

۲- تاج علی، معصومه (۱۳۸۵)، بررسی اثرات اقتصادی گردشگران در جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اقتصادی، استاد راهنما فاطمه بزازان، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء، تهران

- ۳- حافظ نیا، محمد رضا (۱۳۸۲)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت.
- ۴- راجی، رضا (۱۳۷۹)، راهیابی به توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی، چاپ دوم، نشر مرکز تحقیقات و مطالعات سیاحتی
- ۵- رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۲)، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران، انتشارات دانشکده پیام نور.
- ۶- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷)، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
- ۷- رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمود (۱۳۷۹)، برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه ای، ترجمه جهاد دانشگاهی، دانشگاه اصفهان
- ۸- زنگی آبادی، علی، جمال محمدی و دیبا زیرک باش (۱۳۸۵)، تحلیل بازار گردشگری داخلی شهر اصفهان، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۸، انتشارات دانشگاه سیستان و بلوچستان
- ۹- سنایی، مهدی (۱۳۸۶)، عملکرد و نقش گردشگری در توسعه پایدار نواحی روستایی، پایان نامه دکتری در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران.
- ۱۰- سیف نراقی، مریم، نادری، عزت اله (۱۳۷۴)، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزیابی آن در عملکرد انسانی، انتشارات بدر.
- ۱۱- ضرابی، اصغر و مهدی اذانی (۱۳۸۰)، توسعه پایدار در جهان صنعتی و درحال توسعه، مجله رشد آموزش جغرافیا.
- ۱۲- کلانتری، خلیل (۱۳۸۷) پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی- اقتصادی با استفاده از نرم‌افزار SPSS، تهران: انتشارات فرهنگ صبا.
- ۱۳- کهن، گوئل (۱۳۷۸)، صنعت توریسم و توسعه پایدار نمادی از مدیریت پویا، مجله محیط شناسی، شماره ۲۱ و ۲۲.
- ۱۴- محلاتی، صلاح الدین (۱۳۸۰)، درآمدی بر جهانگردی، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۵- مخدوم، مجید (۱۳۷۲)، شالوده آمایش سرزمین، انتشارات دانشگاه تهران.
- 16- Buter.R.(2001), jmpact, of alternative types of tourism in Rural village communities in less developed countries. PN. 10.
- 17- Chakraborty, Ahana& Chakravarti, B. K,(2007),Global Tourism, APH publishing Corporation, New Delhi.
- 18- Horobin Helen, Long Jonathan(2008), Sustainable tourism: the role of the small firm, International Journal of Contemporary Hospitality Management; Volume: 8 Issue: 5; pp: 15-19
- 19- Liu, Abby, Geoffrey Wall , Planning tourism employment: a developing country perspective,tourism management, February 2006, Pages 159-170
- 20- Jamison, Miika, Jyrki Kangasb, Mikko Kurttila,The use of value focused thinking and the A'WOT hybrid method in tourism management, Tourism Management 25 (2004)